

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्द कुमार उपाध्याय
फैसला

०७०-सी-०७७८

मुद्दा: निषेधाज्ञा परमादेश ।

जिल्ला सर्लाही, नोकैलवा गा.वि.स. वडा नं.९ बस्ने शशिभुषण मल्लिक-----१	} पुनरावेदक निवेदक
जिल्ला महोत्तरी, सुगा गा.वि.स. वडा नं.४ बस्ने जगरनाथ लाल कर्ण-----१	

विरुद्ध

राजश्री सेभिङ्ग एण्ड को-अपरेटिभ लिमिटेड, प्रधान कार्यालय मलंगवा, सर्लाही-१	} प्रत्यर्थी विपक्षी
ऐ.का मुख्य प्रबन्धक-----१	
ऐ.का संचालक समिति-----१	
ऐ.का संचालक अध्यक्ष-----१	

सुरु फैसला गर्ने न्यायाधिश : मा.न्या.श्री डम्बर बहादुर शाही
मा.न्या.श्री द्वरिकामान जोशी
पुनरावेदन अदालत जनकपुर।
आदेश मिति: २०७०।१।१०

पुनरावेदन अदालत जनकपुरको मिति २०७०।१।१० को आदेश उपर न्याय प्रशासन ऐन २०४८ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतमा दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर देहाय बमोजिम रहेको छः

१. तथ्य खण्ड :

१.१ रिट निवेदकले पुनरावेदन अदालत जनकपुरमा दायर गरेको रिट निवेदनको संक्षिप्त व्यहोरा:

हामी निवेदकद्वयले राजश्री सहकारी संस्थाबाट मिति २०५४।१।२२ मा व्यापार प्रयोजनको लागी रु.६०,०००।-(साठी हजार)का दरले दुवैजना निवेदकले जिल्ला महोत्तरी, सुगा गा.वि.स. वडा नं.४ बस्ने महालक्ष्मी देवी कर्णको नाउँमा दर्ता कायम

रहेको जिल्ला सर्लाही मलंगवा नगरपालिका वडा नं.६ अन्तर्गत कि.नं.३५५ को क्षे.फ. ०-१-० जग्गा सुरक्षण राखी ऋण लिएका थियौं । त्यसै क्रममा ऐ. संस्थाको सञ्चालक समितिको मिति २०६६।३।३१ को निर्णय अनुसार साँवाको दोब्बर रकम लिई बाँकी रकम छुट गर्ने व्यहोराको सूचना प्राप्त भएपछि सो सूचना बमोजिम हामीहरुले पनि मिति २०६७।२।४ र २०६७।२।५ मा उक्त सहकारी संस्थाको र.नं.(A)७३६०४ र ७३६०५ मा साँवाको दोब्बर रकम रु.१,२०,०००।- का दरले जम्मागरी चुक्ता गरी सकेको अवस्थामा हामीहरुको सुरक्षण वापत राखेको जिल्ला महोत्तरी गा.वि.स. वार्ड नं. ४ बस्ने महालक्ष्मी देवी कर्णको नाउँमा दर्ता रहेको जिल्ला सर्लाही, मलंगवा नगरपालिका वडा नं.६ अन्तर्गत रहेको कि.नं.३५५ को क्षे.फ. ०-१-० जग्गाको रोक्का फूकुवा नगरिदिएपछि म जगरनाथ लाल कर्णले उक्त जग्गा फूकुवा गरिपाउँन मिति २०६६।८।२९ मा उक्त संस्थामा निवेदन दिएकोमा हामीहरुलाई जानकारी नै नदिई मिति २०६९।२।२१ गते अन्नपूर्ण पोष्ट दैनिक पत्रिकामा मिति २०६९।४।१ मा लिलाम हुने मिति राखी हामीहरुको समेत क्रमसंख्या ९२ र ९३ मा नाम समावेश गरी धितो लिलाम हुने सूचना प्रकाशित भएपछि आश्चर्यमा पर्‍यो । अतः हामीले उल्लिखित संस्थाबाट लिएको ऋण ऐ.को संचालक समितिको मिति ०६६।३।३१ को निर्णयानुसार तोकेको साँवाको दोब्बर रकम चुक्ता गरी सकेपश्चात पनि हामीले धितोवापत राखेको जग्गाको रोक्का फूकुवा गरिदिनुपर्नेमा फूकुवा नगरी जवर्जस्ती हाम्रो सम्पत्ति अपहरण गर्न धितो लिलामको सूचना प्रकाशित गरेकोले सो सूचनानुसार हामीले धितो, सुरक्षण राखेको सम्पत्ति २०६९।४।१ मा उक्त संस्थाले लिलाम गर्न सक्ने आशंकाको विद्यमानता भएको हुँदा निषेधाज्ञाको रोहबाट तत्काल उक्त डाक लिलाम नगर्नु नगराउनु भनी र ऋण स्वरूप लिएको रकम साँवाको दोब्बर समेत गरि चुक्ता गरिसकेको हुँदा सुरक्षण वापत धितोमा रहेको जग्गा फूकुवा गरिदिनु भनी विपक्षीहरुको नाउँमा परमादेशको आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदन जिकिर रहेको ।

१.२ पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट मिति २०६९।३।२९ मा जारी भएको प्रारम्भिक आदेशको व्यहोरा:

निवेदको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? आदेश जारी हुनु नपर्ने कारण भए खुलाई लिखितजवाफ पेश गर्नु भनि प्रत्यर्थीहरुका नाउँमा म्याद जारी

गर्नु । साथै निवेदकहरुले मिति २०५४।१।२२ मा लिएको ऋणको साँवा व्याज रकम र.नं. A७३६०४ मिति २०६७।२।४ र र.नं. ७३६०५ मिति २०६७।२।५ बाट प्रत्यर्थीलाई बुझाइसकेको भनि रसिदको छायाँ प्रति समेत निवेदन साथ पेश गरी जिकिर लिएको परिप्रेक्ष्यमा लिखितजवाफ परेपछी पुनर्विचार हुने गरी हाललाई मिति २०६९।२।२१ को अन्नपूर्ण पोष्टमा प्रकाशित प्रत्यर्थी राजश्री सेभिड्स एण्ड इन्भेष्टमेन्ट को-अपरेटिभ सोसाइटी लिमिटेड, मलंगवा, सर्लाही धितो लिलाम हुने बारे सूचनाको क्र.सं. ९२ र ९३ मा उल्लिखित यी निवेदकहरुले धितो राखेको कि.नं. ३५५ को क्षे.फ. ०-१-० जग्गा लिलाम नगर्नु, यथास्थितिमा राख्नु भनी प्रत्यर्थीहरुका नाउँमा अन्तरिम आदेश समेत जारी गरिदिएको छ ।

१.३ विपक्षी राजश्री सेभिड्स एण्ड इन्भेष्टमेन्ट को-अपरेटिभ सोसाइटी लि.,मलंगवा, सर्लाहीले पुनरावेदन अदालत जनकपुरमा पेश गरेको लिखित जवाफको संक्षिप्त व्यहोरा:

विपक्षी निवेदकहरुले २०५५।१।२२ सम्ममा ऋण तिर्नेछु र सो मितिभित्र ऋण चुक्ता नगरे धितो ठाउँ लिलाम गरेमा मञ्जुर छ । साथै सो म्यादमा ऋण नतिरे ५ प्रतिशतले हर्जाना पनि तिर्नेछु भन्ने शर्तको कागज मिति २०५५।४।१७, २०५५।७।३०, २०५९।५।६, २०५९।९।१७, २०५९।११।५, २०६६।४।४, २०६९।१।२८ मा ऋण तिर्न ताकेता, डाक लिलामको सूचना, पत्रिकामा नाम प्रकाशनको सूचना समेत दिएको हो । विपक्षीले लिएको ऋण निजले गरेको संझौता अनुसार तिरी बुझाई सकेको दावी न भै संचालक समितिको मिति २०६६।३।३१ को निर्णय बमोजिमको रकम २०६७।२।४ मा जगरनाथ लाल कर्णले र २०६७।२।५ मा शशिभुषण मल्लिकले तिरेको भनि दावी गर्नुभएको छ । निजहरुले जम्मा गरेको रकम ऋणवापत जम्मा नगरी धरौटीमा जम्मा गरेको हो र सो धरौटीलाई साँवा व्याज र हर्जना लगायत अन्य खर्चमा कटाई बाँकी रकममा मात्र कार्यवाही गरेको हो । मिति २०६३।३।३१ को सञ्चालक समितिको निर्णय बमोजिम २०६६ श्रावण मसान्त सम्म जम्मा गर्नेले मात्र सो सुविधा पाउने भनी स्पष्ट भएकोमा सो मिति भित्र जम्मा नगर्ने निवेदकहरुले सो सुविधा दिलाई पाउँ भनी गर्नुभएको दावी समेत खारेज भागी छ । निवेदकहरुलाई यो रिट दायर गर्ने हकद्वैया समेत छैन । तसर्थ विपक्षीहरुले यस संस्थाबाट लिएको ऋणामा शर्त बमोजिमको म्यादमा ऋण तिर्नुपर्नेमा ऋण नतिरी

संचालक समितिको निर्णय बमोजिमको म्यादमा जम्मा नगरेको रकमलाई निर्णय बमोजिमको रकम मानि जग्गा फूकुवा गरी पाउँ भनी आफू जग्गा धनी बाहेकका व्यक्तिले निवेदन दिन आएकोले निवेदकहरुको कथन झुठा र फरेवी रहेकाले खारेज गरी पाउँ ।

१.४ पुनरावेदन अदालत जनकपुरबाट जारी भएको मिति २०७०।१।१० को आदेश :

ऋण लिंदाको बखत आफूले स्वीकार गरेको शर्त बमोजिमको समयसीमा भित्र साँवा व्याज नबुझाउने यी निवेदकले सो शर्त विपरीत दावी गर्न मिल्ने पनि होइन । यी निवेदकद्वयले समयमै हिसाब गरी साँवा व्याज समेत सम्पूर्ण रकम चुक्ता गरेको अवस्थामा सुरक्षण वापत राखेको सम्पत्ति फूकुवा हुने नै हुँदा निजहरुको कानूनी अधिकारमा आघात परेको भन्न मिल्ने देखिएन । यी निवेदकहरु मिति २०६६।३।३१ को निर्णयबमोजिम सुविधा दिएन भनेर यस अदालतमा मिति २०६९।३।२८ मा मात्र प्रवेश गरेबाट विलम्बको सिद्धान्त (Doctrine of laches) ले समेत निवेदन माग दावीको विषय वस्तुमा विचार गर्न अनुमति प्रदान गर्दैन । तसर्थ यसमा निवेदन माग दावी बमोजिम निषेधाज्ञा मिश्रित परमादेशको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता नदेखिँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । साथै यस अदालतबाट मिति २०६९।३।२९ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश समेत निस्कृय गरिदिएको छ ।

१.५ रिट निवेदकद्वारा यस अदालतमा दायर भएको पुनरावेदनको संक्षिप्त व्यहोरा :

विपक्षी संस्थाको सञ्चालक समितिको निर्णय अनुसार साँवाको दोब्बर रकम भुक्तानी गरी सकेको अवस्थामा धितो वापतको सम्पत्ति लिलाम गर्न मिल्ने होइन । यस्तो अवस्थामा पुनरावेदन अदालत जनकपुरले कानून, प्राकृतिक न्यायको मान्य सिद्धान्त एवं सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित नजीर समेतको प्रतिकूल हुने गरी रिट निवेदन खारेज गरेको आदेश त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर गरी न्याय पाउँ ।

२. आदेश खण्ड:

नियम बमोजिम मुद्दा पेशी सुचीमा चढी पेश हुँन आएको प्रस्तुत मुद्दामा मिसिल संलग्न पुनरावेदन पत्रसहितका कागजातहरुको अध्ययन गरी पुनरावेदन अदालत जनकपुरले गरेको निर्णय आदेश मिलेको छ, छैन र रिट निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्छ सक्दैन भन्ने सम्बन्धमा हेरी निर्णय गर्नु परेको छ ।

यसमा विपक्षी संस्थाको संचालक समितिको निर्णय अनुसार रकम बुझाई सक्दा पनि धितो राखेको सम्पत्ति लिलाम गर्न लागेकोले रोकী पाउँ भन्ने रिट निवेदकको निवेदन जिकिर रहेको र रिट निवेदकले ऋण लिंदा कबुल गरेको समयभित्र रकम नबुझाएकोले रिट निवेदन दावी बमोजिमको आदेश जारी हुने अवस्था नरहेको भनी विपक्षीको लिखित जवाफ जिकिर रहेकोमा पुनरावेदन अदालत जनकपुरले रिट निवेदन खारेज गर्ने आदेश गरेकोमा सो उपर रिट निवेदकद्वारा यस अदालतमा पुनरावेदन दायर हुँन आएको अवस्था देखियो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा, कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले आफूले ऋण लिंदा कबुल गरे अनुसारको समय अवधि भित्र ऋण बुझाउन बाध्य हुन्छ । ऋण लिंदा कबुल गरेको शर्त अनुसार ऋण तिर्न धिड्ग्याई गरेर बस्ने कसैलाई पनि कानुनले सहयोग गर्न सक्दैन । निर्धारित समयभित्र आफूले लिएको ऋण रकम चुक्ता नगर्नेको धितो रहेको सम्पत्ति लिलाम गरी आफ्नो ऋण असूल गर्न ऋण दातालाई कानुनले अधिकार प्रदान गरेकै हुन्छ । ऋण रकम नबुझाउनेको सम्पत्ति लिलाम गरेर आफ्नो ऋण असूल गर्ने कुरालाई गैर कानुनी भन्न मिल्दैन । कतिपय अवस्थामा ऋणीलाई ऋण तिर्न सहज, सरल र सुविधा हुनेगरी ऋण प्रदान गर्ने संस्थाहरुले विभिन्न सहूलियत पनि प्रदान गरेको हुन सक्छ तर त्यस्तो सहूलियत कानुनी अधिकारको रुपमा नभई सुविधाको रुपमा मात्रै उपभोग गर्नु पर्ने हुन्छ । त्यस्ता सुविधा उपभोग गर्ने वा नगर्ने कुरामा भने ऋणी स्वतन्त्र हुन्छ र यदी त्यस्तो सुविधा प्रदान गर्दागर्दै पनि सो को निर्धारित समयभित्र पनि ऋण रकम चुक्ता गरिदैन भने ऋणीको धितो पक्रने अधिकार ऋण दातालाई हुने नै हुन्छ ।

प्रस्तुत मुद्दामा विपक्षी राजश्री सेभिड्स एण्ड को-अपरेटिभ, सोसाइटी लि.प्रधान कार्यालय, मलंगवा, सर्लाहीको सञ्चालक समितिको मिति २०६६।३।३१ मा साँवाको दोब्बर लिई बाँकि रकम छुट दिने गरी निर्णय भएकोले सो अनुसार रकम जम्मा गरेकोमा पनि विपक्षीले आफूले धितो राखेको सम्पत्ति लिलाम गर्न लागेको भनी रिट निवेदकले जिकिर लिएको भएपनि विपक्षी राजश्री सेभिड्स एण्ड को-अपरेटिभ सोसाइटीले पेश गरेको लिखित जवाफमा त्यस्तो सुविधा २०६६ श्रावण मसान्त सम्म रकम चुक्ता गर्नेको लागी मात्र दिइएको हो र रिट निवेदकले सो निर्धारित समयभित्र रकम नबुझाई २०६७।२।४

र २०६७।२।५ मा रकम तिरेको भनी दावी लिएको भए पनि सो रकम ऋण बापतको नभई धरौटीको रूपमा जम्मा गरेको र सो धरौटीलाई साँवा, व्याज र हर्जाना लगायतका खर्चमा कटाई बाँकी रकममा मात्र कारवाही गरिएको हुँदा रिट निवेदन दावी बमोजिमको आदेश जारी हुने अवस्था छैन भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ । सो तथ्यलाई रिट निवेदकबाट खण्डन स्वरूप कुनै कागज प्रमाण दाखिल हुन नसकेको देखिएबाट र ऋण लिँदा आफूले गरेको शर्त अनुसारको दायित्व निर्वाह गर्नबाट रिट निवेदक पन्छिन समेत नमिल्ने हुँदा माग दावी बमोजिमको आदेश जारी गर्न नमिलि रिट निवेदन खारेज गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको आदेशलाई अन्यथा भन्न मिलेन ।

अतः निवेदन मागदावी बमोजिम निषेधाज्ञा मिश्रित परमादेश जारी गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता नरहेको भनी रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको मिति २०७०।१।१० को आदेश मिलेकै हुँदा सदर हुने ठहर्छ । रिट निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाईदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत : बाबुराम सुवेदी (रा.प. द्वितीय)

कम्प्युटर गर्ने : सन्तोष अवाल

ईति सम्बत २०७१ साल जेष्ठ महिना १९ गते रोज २ शुभम्-----